

Umami Kitap ile Söyleşi: Queer Feminist Yayıncılık Üzerine.

Özge Özdemir & Sevcan Tiftik

Feminist Tahayyül, 3(2): 279-286.
(Söyleşi)

Umami Kitap ile Söyleşi: Queer Feminist Yayıncılık Üzerine

Özge Özdemir & Sevcan Tiftik

Geçtiğimiz yıl yayın hayatına başlayan ve varlığıyla bizi heyecanlandıran Umami Kitap ile queer feminist bir yayıncılığın anlamını, imkanlarını, beraber üretmenin dönüştürücü gücünü, Türkiye’de queer feminist bir yayıncılığın ve çeviri sürecinin zorluklarını konuştuk. Umami Kitap’ın kurucuları ve editörleri Seçil Epik, Bike Su Öner ve Büşra Mutlu ile yaptığımız söyleşiyi keyifli okumanızı dileriz.

Öncelikle bizimle söyleşi yapmayı kabul ettiğiniz için çok teşekkür ederiz. Umami Kitap, *Feminist Tahayyül* yayın kurulu olarak heyecanla takip ettiğimiz bir yayınevi. Bu söyleşiyi bir araya gelmiş olmaktan çok mutluyuz.

Çok teşekkür ederiz, bizim için de sizinle bir araya gelmiş olmak çok heyecan verici.

Umami Kitap kendisini queer feminist bir yayınevi olarak tarif ediyor. Sizin için queer feminist bir yayıncılığın ne ifade ettiğini sorarak başlamak istiyoruz.

Queer feminist bir yayınevi fikri dünyada örnekleri olan, bizim de aklımızda hep acaba yapabilir miyiz şeklinde dolanan bir fikirdi. Bu sebeple nasıl kitaplar yayımlamak istediğimizi düşünerek, bu düşünceden yola çıkan bir çalışma ortamı ve topluluk yaratmaya dair aklımızdakileri hayata geçirerek yola çıktık. Bizim için queer feminist bir yayınevi; kesişimsel feminizmi ve queer düşünceyi yayın programını oluşturmak için temel alan, üretim süreçlerini bu düşünceler temelinde şekillendiren ve politik olarak benimsediği bu tavrı bir fark yaratmak için kullanan bir yayınevi demek. Tarihsel olarak kanonun dışında bırakılmış, sesi hiç

duyulmamış ya da marjinalleştirilmiş queerlerin, kadınların, ırksal ve dinsel azınlıkların sesini yükseltmek için bir alan açmak anlamına geliyor bu anlamda.

Geleneksel olarak edebi kanon tarafından yeterince temsil edilmeyen veya dışlananların edebiyatını yayınlamayı ve etrafında bir topluluk oluşturmayı istiyoruz. Hikâyelerin paylaşılması yoluyla, kültürler ve deneyimler arasındaki bağları güçlendirmeyi önemsiyoruz. Yayınevinin kurucuları olarak aslında kendi deneyimlerimizden yola çıkarak nasıl kitaplar yayınlamak istiyoruz; nasıl bir yayıncılık hayal ediyoruz, nasıl bir yayınevi-okur ilişkisi arzuluyoruz gibi sorular sorduk. Amacımız heteronormatif, cinsiyetçi ve belirli güç dengesizliklerinin olduğu bir sektörde Türkiye’deki queerlerin, kadınların ve kız çocuklarının, temsil yoluyla kendilerine benzer insan hikâyelerini okuyabilmelerini sağlamak ve bu konular etrafında bir farkındalık ve tartışma alanı aralayabilmek. Edebiyatın dönüştürücü gücünü kendi deneyimlerimizden biliyoruz, bu deneyimi çeşitlendirmek ve güçlendirmek, bunu gelecek nesiller için de mümkün kılmak için kitaplar yoluyla bir alan açabilmeyi umuyoruz.

Bir örnekle bitirmek gerekirse, ilk kitabımız olan Rita Mae Brown’ın bir lezbiyen büyüme hikâyesi olarak tarif edebileceğimiz romanı *Yakut Orman* yazıldıktan iki yıl sonra basılabiliyor ve bu Daughters Inc. adlı dönemin feminist yayınevi sayesinde oluyor. Türkiye’de de kitabın neredeyse yarım asır sonra queer feminist yayıncılar olarak bizim ve çevirmeni Dılşa Ritsa Eşli’nin çabasıyla yayımlanmış olması bir tesadüf gibi gelmiyor. Kimlik politikaları ve sanatsal üretim her dönemde olduğu gibi bugün de konunun öznelinin açtığı alanlarla ilerleme kaydedebiliyor. Yoksa birçok büyük yayıncının -kişisel çabalarıyla fark yaratmaya çalışan editörleri ve çevirmenleri saymazsak- böyle bir gayreti olmadığını biliyoruz. Bu yüzden kendi hikâyelerimizi okumak ve onların daha çok okunur olduğunu görmek istiyorsak bunu bizim yapmamız gerektiğine emin olduğumuz bir noktada hayata geçmiş oldu queer feminist bir yayınevi fikri.

Haziran’da bir yazı atölyesi yürüttünüz. Yazmaya teşvik etmek, beraber üretmek sizin için queer feminist bir yayıncılığın parçası mı? Atölye deneyimlerinizi paylaşmanızı isteriz.

Birlikte üretmek en başından beri temel motivasyonlarımızdan biri ama bunu sadece edebi bir üretim ya da yazma ekseninde ele almıyoruz. Umami bizim girişimimizle hayata başlamış olsa da bir sürü arkadaşımızın, tanıdığımız tanımadığımız queer ve feministlerin emeği ve büyük desteğiyle doğdu ve devam ediyor. Yeni kitapların keşfedilmesi de, tercümesi de, kapak tasarımı da, dizgisi de, son okuması da aynı derecede önemli bizim için. İşin ekonomik tarafını çok önemsemek ve beraber çalıştığımız herkese hak ettiğini vermeye çalışmakla birlikte bunu bir alışveriş gibi görmüyoruz. Her yeni kitap tüm paydaşlarının çok emek harcadığı, bolca üzerine konuştuğu, kendi bakışını, vizyonunu ve yaratıcılığını ortaya koyduğu ve günün sonunda sahiplenebildiği bir proje olsun istiyoruz. Yani eğer bir kitapla bir arkadaşımızın önerisiyle tanıştıysak ve basmaya karar verdiysek, o kitap onun da kitabı oluyor.

Diğer yandan işin düşünsel ya da edebi tarafını da önemsiyoruz. Yayıncılığın en önemli ve belki de en keyifli tarafı yeni karşılaşma alanları yaratabilmek, önce okurlar ve eser arasında, ardından eser aracılığıyla okurlar arasında bir ilişki inşa edebilmek. Bu anlamda edebiyat ve bir nesne olarak kitap çok değerli birer araç.

Gökova Biraradayız etkinliği kapsamında bir yazı atölyesi yürüttük. Umami Kitap olarak ilk atölyemizdi. Hep birlikte kendimizi özgür bırakalım, güvende hissettiğimiz bir alanda, yargılanmaktan korkmadan, içimizden geldiği gibi üretelim istedik. Beklediğimizden de keyifli geçti; en başta isteksiz ya da utangaç olan katılımcıların yarattıkları karşısında hep beraber heyecanlandık. Duygularımızla, içinde bulunduğumuz ortamlarla ya da çok basit nesnelere ilişkilerimizin ne kadar farklılaştığını ve aslında en sıradan insanların bile herkes için ne kadar çeşitli anlamlarla yüklü olabileceğini görmek çok güzeldi. Bir de tabii ürettiğin şeyi başkalarıyla paylaşmak çok zor, insanı savunmasız ve çıplak hissettiriyor. Özellikle kadınlar için, LGBTİ+’lar için bunun çok da kolay olmadığını ama yapıldığı zaman nasıl bir fark

yaratabildiğini tarihsel olarak da izleyebiliyoruz. O zorluğu aşmak, birbirine güvenebilmek ve üretimini paylaşabilmekse başka bir tanışıklık ve yakınlık yaratıyor. En azından biz öyle hissettik. Çok eğlendik, yeni arkadaşlar edindik, harikaydı!

Rita Mae Brown, Yakut Orman'ın önsözünde “Bu roman bir lezbiyen roman olarak etiketleniyor, bu yüzden de edebiyatın gettolarına sıkıştırılıyor” diyor ve bu kategorileştirmenin bir hakaret içerdiğinin altını çiziyor. *Feminist Tahayyül*'ün bu sayısında yayınlanan bir yazı da¹ kadınların yazdıklarının bir “alt kategori” olarak tanımlanıp çepere itilmesiyle ilgili bir tartışma yürütüyor. Tüm bunları birlikte düşündüğümüzde çepere itilmeden queer feminist bir yayıncılık mümkün mü, böyle bir yayıncılığın imkânları üzerine neler söylersiniz?

Bu biraz bağlama ve ihtiyaca göre değişebilir. Kategorizasyonların ve etiketlerin birer araç olduğunu unutmamak gerekiyor. Bu araçlar dönemin ve okurların ihtiyaçlarına, yayıncılık dinamiklerine göre farklı görevler üstlenebilir. Rita Mae Brown'ın gettolara sıkışma tespitine katılmakla beraber kimlik politikalarının hâlâ gerekli ve elzem olduğunu düşünüyoruz. Birkaç yüz yıl önce yazılmış eserlerden bahsederken “kadın yazını” demek zorundayız ama 2022 yılında bu kategorizasyonun artık ne kadar önemi var, neye hizmet ediyor bu tartışılmalı. Yani okurlar nezdinde bir anlam ifade etmiyor olabilir artık ama yayıncılık hâlâ erkek egemen bir sektör ve hâlâ queerler ve kadınlar lehine değişmesi gereken çok fazla şey var.

Alt kategorilere sıkışma konusuna gelince, bunun politik bir arka planı olduğunu biliyoruz. Heteroseksüel, beyaz, erkek ve sağlam bir yazarın üretimlerinin neden hiç çepere itilmediğini neden alt kategori olmadığını da biliyoruz. Bu durum sadece yayıncılık sektöründe

¹ Gökdoğan, T. (2022) Duygusal Bir Rehber Olarak Kadın Yazını: *Chick-Lit* Örneği Üzerinden Duygular, Cinsellik ve Özgürlüğe Bakmak. *Feminist Tahayyül*, 3(2): 168-197.

böyle değil, kültür sanat alanının genel bir problemi bu marjinalleştirilme; kategorizasyonlar aracılığıyla daha az önemli, daha az görünür bir kutuya konulma hali.

Queer feminist yayıncılık zaten tanımlaması güç bir kategorizasyon -biz de bazen tanımlamakta güçlük çekiyoruz- çünkü kâr amacı gütmeyen, topluluk yaratma ve politik olarak bir fark yaratma amacıyla yapılan yayıncılık çok da karşılığı olan bir şey değil. Diğer yandan adını koymanın önemine de inanıyoruz çünkü aslında bu etiketler kitapların okuruyla buluşması açısından çok işlevsel. Söz konusu edebiyat olduğunda çeper neresi, merkez neresi ve bunları neye göre belirliyoruz da bir soru. Bir kitabı çeperden merkeze çeken kaç adet sattığı mı, aldığı ödüller mi, hakkında yazılanlar mı? Bu ödülleri kim veriyor ya da bu eleştirileri kim yazıyor? Bunları arka arkaya sorunca merkezde olmak ya da çeperde olmak ne anlam ifade ediyor diye de düşünüyor insan. Queer hareket ve feminizm toplumsal ya da kültürel olarak etrafımıza çevrilen sınırları zorlamakla, ötekiliklerle, normatif olmayanla ilgileniyor; doğası gereği merkezi, heteroseksizmi, ataerkiyi ve bunların etrafında şekillenen güç ilişkilerini sorguluyor. Böyle bakınca çeper her zaman itildiğimiz bir yer olmak zorunda değil, bile isteye ve ısrarla aldığımız bir pozisyon da olabilir belki.

Queer feminist bir yayınevi olarak yayın programınızda kuram kitapları yerine edebiyat kitaplarına yer veriyorsunuz. Bugüne dek yayınlamış olduğunuz iki kitap, “Yakut Orman” ve “Cennet Çürüdü”, farklı biçimlerde duyuları merkeze alan kitaplar. Bu konuyu düşünürken yayınevini isminin de tat duyusuyla ilgili bir göndermesi olduğunu fark ediyoruz. Sizce queer feminizmi kuramlar yerine duyular aracılığıyla edebiyatla düşünmek bize ne tür alanlar açar?

Bu aslında bizim daha önce kurmadığımız, fark etmediğimiz bir bağlantı. Çok teşekkürler, harika bir tespit. Kuram tabii ki hem queer hem feminist hareket için çok önemli. Eğer düşünsel ya da politik bir ilerlemeden bahsediyorsak, en temel itici güçlerden biri işin kuramsal tarafı. Diğer yandan, kuram doğası gereği daha kesin ve keskin; ortada bir fikir, savunulan bir tez var. Entelektüel anlamda bir bariyer içermesi bir yana, içselleştirmesi her zaman o kadar kolay

değil. Edebiyat ve duyular bu anlamda büyük bir esneklik sağlıyor. En başında Umami'yi isim olarak seçmemizin arkasında da bu vardı. Yani “umami” deneyim olarak baktığınızda tam olarak tanımlanabilen bir şey değil. Kimyasal bir sürecin sonunda deneyimlenen bir tat. Ama domates, yosun ve mantarın ortak noktası ne? Umami kategorisindeki tatları acı, tatlı, ekşi, tuzlu gibi tek bir kutuya rahatça koyamıyoruz. Biraz bu belirsizlik ve çeşitliliği, deneyimlerin biricikliğini sevdiğimiz için bu ismi seçtik. Sanırım kuram ile edebiyat ve düşünce ile duyular/duygular arasındaki fark da biraz bu gri alanlarda. Bu gri alanlar, bu alanların sağladığı esneklik, bazı fikirleri özümsemeyi, onlara kendi deneyimlerimizi yüklemeyi ya da kendi deneyimlerimizle ilişkilendirmeyi, aslında bu fikirleri kendimizin yapmayı kolaylaştırıyor gibi geliyor. Böyle olunca bir ailenin üç farklı jenerasyonundan okurlar aynı metni bambaşka sebeplerle sahiplenebiliyor, sahiplendikleri noktaları birbirine açabiliyor, o metin etrafında bir paylaşım alanı yaratabiliyor.

Türkçeye queer feminist kurmaca metinleri kazandırarak queer feminist çeviri alanına büyük katkı sunuyorsunuz. Çevirmenlerin ve metni yayıma hazırlayan sizlerin bu kapsamda karşılaştığınız zorluklar nelerdir? Bunların üstesinden nasıl geliyorsunuz?

İki zorluktan bahsedilebilir belki. İlki tabii ki otosansür. Otosansür çok sinsi çalışıyor, hele de Türkiye’de. Artık hepimiz kafamızda sürekli çalışan bir otosansür mekanizmasıyla yaşamak zorunda hissediyoruz. Özellikle başlangıçta üzerine çok konuştuğumuz ve düşündüğümüz bir konuydu. Artık “en fazla yasaklanırsın” noktasına gelebildik ve rahatladık açıkçası.

İkinci zorluk da aslında bazı kelime ya da ifadeleri nasıl çevireceğimiz konusu. *Rubyfruit Jungle* için *Yakut Orman* ismine karar vermemiz çok uzun sürdü mesela. Çevirmenimiz Dılşa Ritsa Eşli’yle aylarca karşılıklı düşündük. Bir sürü arkadaşımıza sorduk nasıl duyuluyor, çeşitli alternatifler nasıl anlaşılıyor diye. Metin içinde de geçtiği için, hem kapakta hem de metinde anlamlı olacak bir şekilde çevirmek gerekiyordu çünkü.

Şimdilerde de yayın programımızdaki *Detransition, Baby* kitabıyla ilgili benzer bir süreç yaşıyoruz. “Detransition” da diğer birçok kavram gibi uzun yıllardır birçok insanın yaşamış olduğu bir deneyim olsa da, henüz üzerine yeni yeni konuşulmaya başlanan bir kavram. Özellikle bu tarz queer terminolojiyi, zorlama hissettirmeyen, doğal bir şekilde çevirmek çok zor ve okur deneyimi açısından da bir o kadar önemli.

Son yıllarda Türkçe edebiyatta queer temsilleri çeşitlendi ve queer feminist edebiyat örnekleri gittikçe çoğalıyor. Okurların oldukça rağbet gösterdiği bu alanda çeviri eserlerin görece az sayıda olmasını ülkedeki yayıncılık politikaları açısından nasıl değerlendirirsiniz?

Türkçe edebiyattaki queer feminist yazarların ve temsillerin artışını, çeşitlenmesini biz de büyük bir mutlulukla takip ediyoruz. Böyle bir dönemin parçası olabilmek bizi de güçlendiriyor, motive ediyor.

Çeviri eserlerin daha az olması genel olarak Türkiye'nin içinde bulunduğu ekonomik kriz ile doğrudan bağlantılı. Çünkü çeviri bir eserin telif haklarını Euro/Dolar karşılığında alıyorsunuz. Her geçen gün daha da artan ve karşılması güç bir maliyet anlamına geliyor bu da. Bununla beraber yukarıda sözünü ettiğimiz gibi genelde büyük yayınevlerinin böyle bir ajandası da olmuyor ya da söz konusu eserin içinde bir LGBTİ+ temsili varsa kitap o şekilde tanıtılmıyor, başka yönleri vurgulanarak tanıtılıyor. Yani çeviri queer eserlerin çok da az sayıda olduğunu söyleyemeyiz. Ancak bilinçli bir öne çıkarmama durumu olabiliyor, bunun örneklerini zaman zaman görüyoruz.

Tüm bunlara (yayıncılık alanındaki tüm zorluklara, heteroseksizme ve erillğe) rağmen Türkçeye kazandırdığımız edebiyat metinleri aracılığıyla queer feminizmi okura deneyimletmek size neler hissettiriyor?

Çok büyük mutluluk. Umami ve kitaplar aracılığıyla yaşadığımız her karşılaşma, okurlardan duyduğumuz her olumlu yorum bizim için çok kıymetli, çok motive edici. Umami'nin henüz tam zamanlı bir çalışanı yok, kurucuları olarak üçümüz de başka tam zamanlı işlerimizle beraber yürütmeye çalışıyoruz tüm süreçleri. Umami'nin tek işimiz olduğu ya da çalışma arkadaşlarımızın olacağı günler olacak mı bilmiyoruz, ekonomik olarak bunu öngöremiyoruz da. Ama o günleri ipe çekiyoruz ki bu deneyimleri daha fazla yaşayalım.

Bu keyifli söyleşi için çok teşekkür ediyoruz.

Biz teşekkür ederiz.